

Politická aktéři

Nejvýznamnější aktéři

- Politické strany
- Zájmové skupiny
- Politická hnutí

Politická strana

- Politické strany jsou důležitým prvkem politického systému. Ústava ČR přímo v čl. 5 říká, že „Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran“.
- Různé možnosti nahlížení (extrémy: zbožštění – absolutní odmítání)
- „Minimální definice“ (G. Sartori) - politická skupina, která se účastní voleb, jež schopna jejich prostřednictvím prosadit své kandidáty do veřejných úřadů

Funkce politických stran (výběr nejdůležitějších)

- Artikulace, agregace a reprezentace zájmů určitých společenských skupin
- Aktivizace občanů a jejich získání pro své cíle
- Formování veřejného mínění
- Výběr a příprava politické elity
- Vytváření vlády

Organizační typy politických stran

Historické rozlišení Maurice Duvergera z 50. let 20. století:

- **Kádrové** (elitní, honorační) strany
- **Masové** (masově-integrační) strany

V 60. letech Otto Kirchheimer další typ:

- **Catch-all** (volební, univerzální) strany

V 90. letech 20. století Richard Katz a Peter Mair identifikují existenci:

- Kartelových stran

Typy stran podle ideově- programové orientace a původu (stranické rodiny)

SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ A SOCIALISTÉ

- Nejvýznamnější rodina na levici, téměř ve všech západoevropských a středoevropských zemích, obvyklá pozice lídra levostředových vládních koalic
- Nejvýznamnější představitelé: Sociálnědemokratická strana Německa (SPD), Sociálnědemokratická strana Rakouska (SPÖ), Švédská sociálnědemokratická strana práce (SAP), Norská strana práce (DNA), britská Labouristická strana nebo francouzská Socialistická strana (PS)
- Původ v socialistickém hnutí v zrozeném v 19. století, historicky silné spojení s odbory (dnes slábne)
- Ideově-politicky původně revoluční marxismus, hlásání představy třídního boje a odmítání tržního hospodářství;
- postupná revize identity (včetně revize marxismu), akceptace tržního hospodářství spojeného s představou propracovaného sociálního státu

KRAJNÍ LEVICE

- Historický spojena především s komunisty, kteří vznikli v důsledku bolševické revoluce (1917) a to zpravidla cestou odštěpení od sociálních demokratů vůči nimž se rovněž vymezovali
- Ideologicky přijali marxisticko-leninskou ideologii spojenou s představou třídního boje a revolučního vytvoření společnosti založené na diktatuře proletariátu, odmítli liberální demokracii
- V západní Evropě postupný úpadek podpory ve druhé polovině 20. století dnes většinou zřídka přes 10 % hlasů, postupná ideologická reorientace některých stran
- Dnes velmi rozrůzněná rodina: vedle dogmatických komunistických stran (Komunistická strana Řecka – KKE, Komunistická strana Čech a Moravy – KSČM) i formace dnes už neakcentující marxismus a využívající vedle radikálně levicového apelu požadavky blízké zeleným – postmateriální, feministické, antiglobalizační, pacifistické (švédská Levicová strana – VP, finská Levicová aliance (VAS), dodnes poměrně zřídka součástí koaličních vlád

ZELENÍ

- Historicky nejmladší rodina (první strany až v 70. letech 20. století), prakticky vždy pouze malé strany, vzestup díky růstu významu postmateriálních hodnot ve společnosti
- vize nové politiky (environmentalismus) – návrat k přírodě, cíl nastolit rovnováhu mezi člověkem a životním prostředím, ekologie ústřední bod individuálních i kolektivních aktivit, trvale udržitelný rozvoj, důraz na práva nejrůznějších menšin
- Problematická pozice na ose levice – pravice, ve vládách obvykle partneři soc. demokratů

KŘEŠŤANŠTÍ DEMOKRATÉ

- Nejvýznamnější rodina v pravé části politického spektra, obvykle hlavní konkurent sociálních demokratů, působí ve většině západoevropských zemí (k nejvýznamnějším patří Rakouská lidová strana – ÖVP, německá Křesťanskodemokratická unie – CDU, nizozemská Křesťanskodemokratická výzva – CDA)
- Původně zpravidla konfesní (katolické) formace vzniklé v závěru 19. století z křesťanského politického hnutí
- Historicky ideové čerpání ze sociálního učení katolické církve, celospolečenský solidarismus, lidskost, důraz na svobodnou vůli jedince, rodinu a eticko-morální hodnoty
- V současnosti většinou širší středo-pravý profil, akceptace sociálního tržního hospodářství, tj. regulované ekonomiky založené na sociálním partnerství a rozsáhlém sociálním systému

KONZERVATIVCI

- Významní obvykle tam, kde nejsou dnes důležití křesťanští demokraté
- příklady: irská Fianna Fáil (FF), francouzský Svaz pro lidové hnutí (UMP), britská Konzervativní strana (CP), maltská Nacionalistická strana (PN), islandská Strana nezávislosti (SF), řecká Nová demokracie (ND), španělská Lidová strana (PP)
- Historicky konzervatismus vznikl v reakci na osvícenství a rok 1789, obvykle se pojil s obhajobou starého předrevolučního režimu, jistou nostalgií po tradiční (středověké) společnosti, důrazem na tradici, zvyky, instituce, hierarchii, organické vnímání společnosti, důraz na národ, národní suverenitu a identitu
- Autoritativně konzervativní inklinace v Evropě vedla v 19. a první polovině 20. století k vytlačení konzervativců na okraj spektra (obvinění z odmítání liberální demokracie – výjimkou Skandinávie a Británie), vzestup až v závěru 20. století i v důsledku úpadku některých křesťansko-demokratických stran
- Dnes obvykle konzervativní strany kombinují některé klasické konzervativní hodnoty s ekonomickým liberalismem

Liberálové

- Dnes zpravidla malé strany, přes 10 % hlasů jen výjimečně, k těm významnějším patří Demokratická strana (DP) v Lucembursku, Lidová strana pro svobodu a demokracii (VVD) v Nizozemí, švýcarská Svobodomyšlná demokratická strana (FDP), dánští Liberálové (V),
- Z ekonomického hlediska liberálové napravo od křesťanských demokratů i konzervativců, historicky liberály od nich odpuzoval hlásaný antiklerikalismus a malý respekt k tradičním hodnotám
- Liberálové vychází z politické představy jedince jako autonomního subjektu nadaného přirozenými právy, zejména důraz na význam práva na život, lidskou svobodu a soukromé vlastnictví, obhajoba parlamentní demokracie a právního státu,

KRAJNÍ PRAVICE

- Historicky spojena s fašismem - negace racionalismu, pokroku, svobody, rovnosti, odmítání kapitalismu, liberalismu a komunismu, akcentace vůdcovského principu, heroismu, autarkismu, mesianistický pohled na svět, u německých nacistů antisemitismu a rasismu
- Po roce 1945 okrajové formace, vzestup krajní pravice od 70. a zvláště 80. let 20. století (reakce na přistěhovalectví z Třetího světa, krizi sociálního státu, proměnu společnosti)
- Relevantní krajně pravicové strany reflektující fašismus jsou dnes výjimečné, pravidlem strany bez pevného ideologického základu (obvyklá přítomnost nacionalismu, xenofobie, víry v zákon a pořádek, hlásající program šovinistického sociálního zabezpečení,
- K nejvýznamnějším patří Pokroková strana v Norsku (FrP), Dánská lidová strana (DF), italská (poststfašistická) Národní aliance (AN), francouzská Národní fronta (FN, není významná na národní parlamentní úrovni)

REGIONÁLNÍ A ETNICKÉ STRANY

- Orientují se na obranu zájmů určitého regionu či etnika (případně obojího).
- Z významnějších je možné zmínit např. stranu Konvergence a jednota Katalánska (CiU), severoitalskou Ligu Severu (LN), Skotskou národní stranu (SNP) nebo Stranu maďarské koalice (SMK) na Slovensku
- v českých poměrech je zajímavý fenomén moravistických stran, které sbíraly úspěchy na začátku 90. let 20. století
- Různorodá pozice na pravo-levé škále
- Spíše stoupající význam v posledních desetiletích